

**TALOUSARVION 2018 JA TALOUSSUUNNITELMAVUOSIEN  
2018-2022 LAADINTAOHJE**

**pvm 14.8.2017**

**SISÄLLYSLUETTELO**

	Sivu
<b>1. Talousarvion 2018 laadinta-aikataulu</b>	2
<b>2. Talousarvio ja taloussuunnitelma 2018-2022</b>	3
<b>3. Vuoden 2018 ja vuosien 2018-2022 taloussuunnitelman laadintaohjeet</b>	5
3.1. Talousarviokehityksen lähtökohdat	5
3.2. Talousarvion ja taloussuunnitelmaraportin sisältö	8
3.3. Perustietoja talousarvion laadintaa varten	8
3.3.1 Käyttötalousosa	8
3.3.2 Investointiosa, rakenne ja sisältö	10
3.4. Vesihuoltolaitos	11
3.5. Tilivelvolliset	12
<b>4. Henkilöstösuunnitelma</b>	13
<b>5. Budjetin laadinnan ja kokoamisen vastuuhenkilöt</b>	14
<b>6. Talousarviossa käytettävät lomakkeet</b>	15
<b>Liite: Väestösuunnite vuosille 2017-2041</b>	16

## 1. Talousarvion 2018 laadinta-aikataulu

14.08.2017 Kunnanhallitus; Taloussuunnitelman kehys

22.6.2017 Väestöennuste valmis

29.09.2017 Käsitelty lautakunnissa ja tasapainotettu toimialoilla kunnanhallituksen kehyyksen mukaiseksi.

Toimialat tallentavat lautakunnassa käsitellyt talousarviodokumentit lautakunnan kokouksen jälkeen Kai-kuun Talousarvio 2018 työtilaan toimialan kansion alle.

10.-11.08.2017 Asunto-ohjelma KH-seminaarissa

06.10.2017 Toimialojen esitykset koottu sähköiseen muotoon

02.-13.10.2016 Taloussuunnitelman tasapainotusta;

➤ toimialojen esitysten sovittaminen kunnan kokonaistalouden kehyykseen

16.10.2017 Veroprosentit kunnanhallituksessa

31.10.2017 Johtoryhmä; Pormestarin esitys kunnanhallitukselle

01.11.2017 Pormestarin TA-info, lehdistöinfo

02.-03.11.2017 Valtuustoseminaari

06.-20.11.2017 Kunnanhallituksen käsittelyt ja ehdotus valtuustolle ma 20.11.2017;

13.11.2017 Veroprosentit valtuustossa

11.12.2017 Talousarvioehdotus valtuustossa

31.12.2017 Käyttösuunnitelmat hyväksytyt lautakunnissa

## 2. TALOUSARVIO JA TALOUSSUUNNITELMA 2018 – 2022

### Kuntastrategia, hyvinvoinnin edistäminen ja riskienhallinta

Valmisteilla olevan sote- ja maakuntauudistuksen ohella monet kuntien toimintaympäristössä tapahtuvat suuret muutokset haastavat kunnat uudistumaan. Mm. alueellinen erilaistuminen, elämäntapojen muutokset, välitystalous, älykkään teknologian murros ja kokeilukulttuuri haastavat kunnat. Maakuntien perustamisen myötä kunnan roolit ja tehtäväkenttä ovat muutoksessa. Kunnan toiminnassa tulevat jatkossa korostumaan elinvoima-, sivistys- ja hyvinvointirooli, sekä rooli lähi- ja paikallisdemokratian kehittäjänä.

Valtuustokausi vaihtui 1.6. ja se tarkoittaa kuntastrategian uudistamista tänä vuonna. Uuden strategian valmistelu on käynnistetty ja työ jatkuu kesän ja syksyn aikana. Laadintaprosessi on suunniteltu osallistavaksi. Uudesta strategiasta on määrä päättää joulukuussa talousarviokäsittelyn yhteydessä. Työtä on pohjustettu johtoryhmien yhteiskokouksissa, kuntalaiskyselyissä ja kuntalaisten illoissa sekä luottamushenkilöiden seminaareissa syksystä 2016. Myös laaja hyvinvointikertomus valtuustokaudesta 2013-2016 toimii arvokkaana lähtöaineistona strategian uudistamiselle. Tuusulan kuntastrategia uudistettiin edellisen kerran keväällä 2013.

Kunnan uudesta strategiasta päätetään valtuustossa syksyllä 2017 ja hyvinvointisuunnitelma alkavalle valtuustokaudelle integroidaan tiiviiksi osaksi uutta kuntastrategiaa sekä toiminnan ja talouden strategista suunnittelua. Uuden terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen suunnitelman valmistelutyö on käynnistynyt KUUMA-kuntien yhteistyönä keväällä 2017 komission asettamassa hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ryhmässä. Tuusulan uudet terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen painopisteet valitaan strategian ja hyvinvointisuunnitelman uudistamisprosessin aikana, huomioiden KUUMA-kuntien yhteiset linjaukset ja kunnille luotava terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kannustinjärjestelmä.

Erillisistä hyvinvointisuunnitelmaa toteuttavista ohjelmista ja suunnitelmista pyritään luopumaan alkavalla valtuustokaudella. Tarkoituksena on integroida ne osaksi strategiaa ja terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen suunnitelmaa, huomioiden lainsäädännöstä tulevat vaatimukset. Alkavan valtuustokauden tavoitteena on selkeyttää ja virtaviivaistaa hyvinvointiohjelmien ja -suunnitelmien valmistelutyötä. Tuusulan johtamisjärjestelmässä hyvinvointikertomuksen tulee linkittyä vahvasti vuosittain laadittaviin palvelu, toiminta- ja käyttösuunnitelmiin kuntalaisten tulevan palvelutarpeen enustamiseksi ja palveluiden järjestämistapojen miettimiseksi. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tulisi jatkossa olla yhä tiiviimpi osa kunnan kokonaisjohtamista.

### Pormestariohjelmasta vuoden 2018 tavoitteisiin

Tuusulassa solmittiin 7.5.2017 pormestariohjelma 1.6.2017 alkaneelle valtuustokaudelle. Pormestariohjelmassa on kuvattu millainen Uusi Tuusula on ja miten uudessa kunnassa toimitaan. Pormestariohjelma linjaa myös mihin suuntaan kuntaa kehitetään. Pormestariohjelman pohjalta toimialat työstävät vuosittain tavoitteita ja toimenpiteitä ohjelman linjausten toteuttamiseksi.

Vuoden 2018 vuositavoitteiden työstäminen käynnistyi huhti-toukokuussa talousryhmän ja kunnan johtoryhmän lähetekeskusteluilla. Alustavia ehdotuksia toimenpiteiksi, toteutusohjelmiksi ja vuositavoitteiksi ideoitiin ja käsiteltiin toimialoilla huhti-toukokuussa, talousarviokehysneuvotteluissa toukokuussa ja työtä jatkettiin kunnan johtoryhmän kokouksessa 6.6. ja suunnittelupäivässä 13.6. Esitykset vuositavoitteiksi käsitellään hallituksen seminaarissa 10.-11.8.

Vuonna 2014 käynnistyneen johtamisjärjestelmän uudistustyön tuloksena päätettiin ottaa käyttöön pitkän tähtäimen kehittämisen tiekartta. Kehittämisen tiekartta muodostui strategisista kehittämishankkeista, joilla pyrittiin järkevöittämään kehittämisen kokonaisuuksia. Kehittämishankkeita tullaan määrittämään uutta strategiaa laadittaessa. Strategisia kehittämishankkeita toteutetaan muun muassa talousarviossa hyväksytyjen tavoitteiden, toimenpiteiden ja toteutusohjelmien sekä projektien avulla.

### **Riskienhallinta osana strategiatyötä ja tavoitteiden laadintaa**

Riskienhallinnan uudistetun toimintamallin juurruttamista on jatkettu vuonna 2017. Keskeisenä tavoitteena on sulauttaa riskienhallinta yhä kiinteämmäksi osaksi kunnan toiminnan suunnittelua ja tavoitteiden asetantaa ja seurantaa. Osavuosikatsauksissa ja toimintakertomuksessa seurataan ja raportoidaan tavoitteiden lisäksi kuntatasoisten riskien toteutumista ja hallintaa.

Riskienhallinnan tavoitteena on varmistaa kunnan strategisten tavoitteiden ja muiden keskeisten tavoitteiden saavuttaminen. Jo kunnan strategisia tavoitteita asetettaessa arvioidaan tavoitteiden saavuttamiseen liittyviä riskejä sekä toimenpiteitä riskien hallitsemiseksi. Kunnan riskienhallintaa ja riskikarttaa tarkastellaan vuotta 2018 silmälläpitäen hallituksen linjattua ensi vuoden tavoitteet elokuussa.

Talousarviossa nostetaan esille erityisesti ne riskit, joiden hallinta edellyttää lisätoimenpiteitä. Talousarviossa kuvataan toimenpiteitä riskien hallitsemiseksi ja toimenpiteiden toteutumista seurataan osavuosikatsauksissa ja toimintakertomuksessa. Riskiympyrälle kuvataan toimialatasolla ja kuntatasolla merkittävimmät riskit liittyen kuntalaisten ja kunnan hyvinvoinnin edellytysten turvaamiseen.

Valtuusto vahvistaa kuntastrategian vuositavoitteet ja riskikartan vuosittain talousarvion hyväksynnän yhteydessä. Toimialat tekevät esityksensä lautakuntien toimivaltaan kuuluvista toimialan ja tulosalueiden toimenpiteistä, jotka toteuttavat kunta- ja organisaatiostrategian vuositavoitteiden ja riskienhallinnan saavuttamista.

### **Väestöennuste valmistui kesäkuussa**

Kunnan väestöennuste, joka ulottuu vuoteen 2041, valmistui kesäkuussa 2017. Väestöennuste löytyy talousarvio-ohjeen liitteenä.

### 3. Vuoden 2018 talousarvion ja vuosien 2018 – 2022 taloussuunnitelman laadintaohjeet

Talousarvion laadintaohjetta noudatetaan vuoden 2018 talousarviota ja vuosien 2018 - 2022 taloussuunnitelmaa tehtäessä. Ohje koskee kunnan toimialoja ja vesihuoltolaitosta, ohjeessa annetaan kuntatasoinen kehys sekä toimialakohtainen menokehys. Kuntaorganisaatiossa mahdollisesti tapahtuvien muutoksien vaikutuksista tehdään kehukseen ja ohjeisiin niiden edellyttämät muutokset. Tarkentavia ohjeita annetaan myöhemmin tarvittaessa.

#### Kansantalouden kehitys

Suomen kansantalous kasvaa 2,4 % vuonna 2017 (Valtiovarainministeriö, taloudellinen katsaus 21.6.2017). Vuonna 2018 talouden kasvun ennustetaan hieman hidastuvan jäädessä 1,6 %:iin. Kasvun hidastumisesta vastaa yksityinen kulutuskysyntä, kun kotitalouksien reaalityulojen kasvu hidastuu. Verotuksen kiristyminen ja inflaation nopeutuminen laskevat palkansaajien ostovoimaa. Julkisen talouden alijäämä on pienentynyt osin kilpailukyky sopimuksen ja osin sopeutustoimien vuoksi. Ennustettu talouskasvu ei yksistään riitä korjaamaan julkisen talouden rakenteellista epätasapainoa. Työllisyys jatkaa kohenemistään, mutta työttömyysaste laskee hitaasti v.2018.

Viennin kasvuksi ennustetaan 3,7 % vuonna 2018. Kilpailukyky sopimus ja piristyvä vienti tukevat työttömyyden alenemista. Korkeahko pitkäaikais- ja rakennetyöttömyys ovat edelleen keskeinen kansantalouden haaste.

Kesäkuussa Tuusulassa oli työttömiä 7,8 % työvoimasta. Työttömiä työnhakijoita oli 1 535, joista alle 25-vuotiaita oli 206. Pitkäaikaistyöttömien määrä väheni 549 henkilöön, vähennyistä kertyi 98 henkilöä vuodessa. Avoimia työpaikkoja oli 175 kappaletta. (Kesäkuun työllisyyskatsaus, Uudenmaan ELY -keskus).

Vuoden 2019 kasvuksi arvioidaan 1,5 %. Vienti pysyy kasvun kiihtymisestä huolimatta vientimarkkinoiden kasvua hitaampana. Asteittain nousevan öljyn hinnan ja vahvistuvan Yhdysvaltain dollarin odotetaan kiihdyttävän inflaatiota. Vuonna 2019 kuluttajahintojen muutoksen ennustetaan olevan 1,4 %.

#### 3.1 Talousarviokehityksen lähtökohdat

Kuntatasoisen kehityksen lähtökohtana on pysyvän taloudellisen tasapainon saavuttaminen vuosien 2018 – 2022 aikana. Kuntalain 110 §:n mukaan kunnan taloussuunnitelman on oltava tasapainossa tai ylijäämäinen enintään neljän vuoden pituisena suunnittelukautena, jos talousarvion laatimisvuoden taseeseen ei arvioida kertyvän ylijäämää. Sote- ja maakuntauudistuksen vaikutuksia vuodesta 2019/2020 lähtien tarkennetaan, kun uudistus etenee ja saadaan lisätietoa.

Ulkoisten käyttötalousmenojen kasvuksi vuodelle 2018 esitetään kehityksessä 0,95 % talousarvioon 2017 (0,69 % OVK1 2017 nähden). Vuoden 2018 menokehityksen pohjana ovat Kuntaliiton vero- ja valtionosuusennusteet, kunnan toimialojen ennakoimat tulo-

ja menolisäykset sekä tuottavuus- ja sopeutustoimet. Verotulojen ja valtionosuuksien määrä täsmentyy budjetoitiprosessin edetessä.

Vuoden 2018 menokehysten pohjana ovat Kuntaliiton vero- ja valtionosuusennusteet, kunnan toimialojen ennakoimat tulo- ja menolisäykset sekä tuottavuus- ja sopeutustoimet. Toimialat saavat toimialakohtaisen kehyslaskelman.

Investointihankkeiden yhteissumman osalta menokehys vuodelle 2018 on 41,3 milj. euroa. Investointien arvioidaan pysyttelevän suunnitelmavuosina keskimäärin yli 30 milj. euron tasossa.

ICT-investoinnit keskitetään vuoden 2018 talousarviossa tietohallintoon lukuun ottamatta maakuntaa siirtyvää toimintaa.

### **Toimialakohtainen käyttötalouden kehys**

Toimialojen talousarviokehys on tarkoitettu noudatettavaksi talousarvion laadinnassa vuodelle 2018 sekä ohjeellisena vuosille 2019 – 2022. Toimialojen tulee edelleen tarkastella kriittisesti sekä toimintatuloja että – menoja sekä suunnitella taloutta tasapainottavia toimenpiteitä. Vuosien 2017 ja 2018 luvut eivät ole täysin vertailukelpoiset johtuen lähinnä toimialojen välisistä määrärahasiirroista sekä organisaatiomuutoksista. Suunnitelmavuosien osalta on huomioitu maakuntaan siirtyvät kustannukset nettona tämän hetkisen organisaatorakenteen mukaisesti.

### **Verotulot ja valtionosuudet**

Kehyslaskelman lähtökohtana on ansiotuloveroprosentti 19,50 %. Tuusulan verotulojen arvioidaan kasvavan vuonna 2018 4,9 M€ (2,8 %) vuoteen 2017 nähden. Valtionosuudet kasvavat vain hieman kuluva vuodesta, 0,4 M€. Verotulojen ja valtionosuuksien määrän tarkennukset huomioidaan budjetoitiprosessin aikana.

### **Tuloslaskelma- ja rahoituslaskelmaluonnokset**

#### **Toimintatulot**

Käyttöomaisuuden myyntivoittojen arvioidaan hieman laskevan 9,7 milj. euroon, kasvua 2017 talousarviosta 0,4 milj. euroa. Muiden toimintatuottojen ennakoitaan supistuvan 1,2 milj. euroa, lähinnä jätehuollon maksujen supistumisen vuoksi (jätehuollon laskutus siirtyi Kiertokapula Oy:lle 1.4.2017 alkaen).

## **Toimintamenot**

Toimintamenojen kasvuprosentti vuodelle 2018 annetaan toimialoille erillisessä kehyslaskelmassa. Lähtökohtana on, että kunnan henkilöstömäärä ei kasva ja että asiakasmäärien aiheuttaman kustannuspaineen kasvuun pystytään vastaamaan kevyemmillä ja ennaltaehkäisyyn painottuvilla palveluilla. Kehyslaskelmassa on eriteltyä sisäiset ja ulkoiset toimintamenot- ja tulot. Sisäiset erät sisältävät vuokrat, siivouskulut, ruokapalvelumaksut ja erillisyyksikköjen hallintopalvelukulut.

## **Tulos**

Tulos ilmoitetaan erillisessä kehyslaskelmassa. Seuraavien vuosien tuloksen nostaminen ylijäämäiseksi edellyttää jatkuvia toimia tuottavuuden parantamiseksi sekä tonttikaupan vauhdittamista, erityisesti Puustellinmäen ja Rykmentinpuiston alueella. Kunnan lainamäärän kasvun taittaminen edellyttää kunnan käyttötalouden tervehdyttämisen ohella tiukkaa investointien harkintaa.

Suunnitelmavuosiin vaikuttaa olennaisesti Sote- ja maakuntauudistuksen tuomat muutostarpeet. Sote- ja maakuntauudistuksen myötä tullaan valtiosuusjärjestelmään tekemään muutoksia, mikä vaikuttaa kuntien saamaan valtiosuuden määrään. Tämä lisäksi tulevaan valtiosuuteen esitetään sote-kustannusten ja tulojen siirrosta johtuvaa muutoksen rajoitinta. Lisäksi siirtymävaiheessa tullaan kuntien taloutta tasapainottamaan määräaikaisen, osin pysyväksi jäävän siirtymätasauksen kautta. Uudistuksen voimaantulon jälkeen kuntien talouden tilaan vaikuttaa merkittävästi lähtökohtatilanne. On huomattava, että siirtymätasauksella ei tulla muuttamaan kuntien uudistusta edeltävää epätasapainon tilannetta tasapainoon.

## **Rahoitustuotot ja -kulut**

Talousarviovuoden 2018 pitkäaikaisten lainojen korko-olettamana käytetään olemassa olevien tai vuonna 2017 nostettavien lainojen osalta keskimäärin noin 1,9 % ja kuntatodistusten osalta 0,5 %. Korko-oletusta täsmennetään budjetointiprosessin kuluessa. Taloussuunnitelman lähtökohtana on, että kunnan rahoitus toteutetaan tulevina vuosina puoliksi pitkäaikaisilla lainoilla. Mikäli investointisuunnitelmissa tapahtuu muutoksia, pitkäaikaisen rahoituksen määrää muutetaan vastaavasti.

## **Investointiohjelma**

Tulevien investointien mittakaavaan vaikuttaa olennaisesti suurten kehityshankkeiden (kuten Rykmentinpuisto) aikataulu ja toteutustapa.

## **Kassavirtaennuste**

Tulorahoituksen riittämättömyydestä johtuen kunnan korollisten velkojen kasvu säilyy nopeana.



### 3.2 Talousarvion ja taloussuunnitelmaraportin sisältö

Talousarvio ja taloussuunnitelma sisältää seuraavat kokonaisuudet:

- Kuntastrategia
- Tavoitteet 2018
- Riskienhallinta
- Talousarvion yleiset perusteet
- Taloudelliset lähtökohdat
- Taloudelliset laskelmat kuntatasolla
- Käyttötalousosa
- Henkilöstösuunnitelma
- Investoinnit
- Tilivelvolliset vuonna 2018
- Väestöennuste
  - Liitteet: kohderahoitteisia tehtäviä hoitavien yksiköiden talousarviot; keski-uudenmaan ympäristökeskus, keski-uudenmaan asiamies- ja neuvontapalvelut, keski-uudenmaan maaseutuhallintopalvelut, ruokapalvelut. Nettoyksikkö: tilakeskus ja Rykmentinpuisto sekä liikelaitos: Vesihuoltoliikelaitos.

### 3.3 Perustietoja talousarvion laadintaa varten

Tilakeskuksen ja ruokahuollon sisäiset laskutukset sisältyvät määrärahaan ja tuloarvioon.

Henkilöstökulujen laskentaperusteista:

Kunta-alan virka- ja työehtosopimukset ovat voimassa 31.1.2018 saakka. Talousarvion palkkaliitteeseen on päivitetty maaliskuun 2017 palkat korotettuina arvioiduilla sopimuskorotusten vaikutuksilla 1,0 %:lla. Lisäksi palkkakustannuksiin on laskettu lomarahankorotusten vaikutukset. Sijaismäärärahat kokonaisuudessaan arvioidaan tilille 40010.

Henkilöstön sivukulut ovat yhteensä 25,80 % palkkasummasta. Laskelmassa työnantajan KuEl –eläkevakuutusmaksu 16,65 % (Vael 18,43 %), tapaturmavakuutus 0,255 %, työnantajan työttömyysvakuutusmaksu 3,23 %, varhemaksu 0,9 %, taloudellinen tuki 0,04 %, eläkemenoperusteinen maksu 3,7 % ja sosiaaliturvamaksu 1,02 %. Eläkevakuutusmaksuja lasketaan muista paitsi Teknisten sopimuksen piiriin kuuluvien henkilöiden kokouspalkkioista.

#### 3.3.1 Käyttötalousosa

Käyttötalousosa kootaan toimialoittain. Toimialakohtaiset talousarvion tekstipohjat ovat toimialojen talousvastaavien käytettävissä Kaiun projektityötilassa Talousarvio 2018. Kukin toimiala ohjeistaa omat yksikkönsä. Toimialojen talousvastaavat huolehtivat oman toimialan palkkaliitteiden tarkistamisesta.

Kuntakehityksen ja tekniikan toimiala arvioi budjetin maankäyttösopimusten osalta sisältäen ostot, myynnit ja maanvaihdot.

Talousarvioon sisältyvät sisäiset erät on oltava sovittuna palvelun tuottajan ja tilaajan kesken. Sisäiset erät budjetoidaan keskitetysti taloussuunnittelussa. Toimiala ilmoittaa erillisellä lomakkeella vuositasolla yli 5 000 euron määräiset sisäiset erät taloussuunnittelijalle erillisellä lomakkeella. Lähtökohtana on, että myyjä tekee ilmoituksen, ja vastakirjaus tehdään sis. ostajalle myyjän ilmoituksen perusteella. Alle 5 000 euron sis. erät pitää toimialan huomioida vastaavissa ulkoisissa erissään, jotta toimialan talousarvio ei ylitä tältä osin. Ruokapalveluiden, sisäisen siivouksen sekä sisäisten vuokrien osalta viedään euromäärät edelleen keskitetysti FPM:ään taloussuunnittelussa (myös alle 5 000 euron erät).

Keski-Uudenmaan ympäristökeskuksen, keski-uudenmaan asiamiespalveluiden, Tilakeskuksen, Rykmentinpuiston ja Vesihuoltoliikelaitoksen osalta hallinnolliset erät tullaan laskuttamaan sisäisesti v.2018 heille erikseen ilmoitetun euromäärän mukaan.

Toimialat tekevät talousarvioesityksen toimialalle annetun menokehysprosentin mukaisesti. FPM sovellukseen syötetään esitys vuodelle 2018, mikä pohjautuu toimialalle annettuun menokehysprosenttiin.

Talousarvioesityksestä tulee laatia talousarviovuoden lisäksi esitykset seuraaville 3 suunnitelmavuodelle 2019-2021 FPM sovellukseen. Syöttötasona riittää 1 tili per tili-ryhmä ja 1 kustannuspaikka per tulosalue. Suunnitelmavuosien arvioinnissa on olennaista arvioida Sote- ja maakuntaudistuksen tuomat muutostarpeet. Investointisuunnitelman toteutumisen aiheuttamat muutokset suunnitelmavuosien käyttötalouteen tulee huomioida annettavassa käyttötalouden talousarvioesityksessä.

Toimialatasolla kuvataan 1) toiminta keskeisiltä osin, 2) kerrotaan strategian toteuttamisesta ja strategian mukaisista kehittämistoimista (vuositavoitteet, projektit ja muut toimenpiteet), 3) keskeisiä riskejä sekä niiden hallintakeinoja, 4) keskeisiä muutoksia toiminnassa, 5) henkilöstösuunnitelma vuodelle 2018 esitettynä toimialatasolla. Nimikkeen muutoksia ei sisällytetä enää talousarvioesitykseen. Perusteluissa tehdään selkoa toiminnan painopisteistä ja kehittämistarpeista sekä arvioidaan voimavarojen riittävyyttä esim. henkilöresurssien, toimitilojen ja mahdollisten muiden tekijöiden osalta. Riskiarviossa selvitetään muun muassa palveluiden tuottamiseen sekä talouteen liittyviä haasteita ja epävarmuustekijöitä riskiympeyrällä, joka on jaettu ulkoisiin ja sisäisiin riskeihin sekä neljään eri näkökulmaan: strategisiin, toiminnallisiin, taloudellisiin sekä vahinkoriskitekijöihin.

Käyttötalousosa sisältää toimialakohtaisen henkilöstömäärän laskettuna yhteensä. Osa-aikaiset henkilöt lasketaan henkilöstömäärään osa-aikaisuusprosentin mukaisesti.

Tulosaluetasolla kuvataan tulosalueen palvelusuunnitelman painopisteet vuosille 2018 – 2022, keskeiset muutokset toiminnassa sekä indikaattorit. *Toiminnan muutosta ohjaavien ja kuvaavien indikaattorien laadintaan tulee kiinnittää erityistä huomiota. Talousarvioon sisällytettäviä indikaattoreita tullaan seuraamaan Kuntari järjestelmässä. Talousarviossa esitetään keskeiset indikaattorit. Tarvittaessa muita tunnuslukuja voidaan esittää lautakuntien esittelymateriaaleissa tai muulla soveltuvalla tavalla.*

Tulosalueiden teksteissä kuvataan ytimekkäästi palvelusuunnitelman painopisteet ja keskeiset muutokset toiminnassa, keskeiset indikaattorit, tuloarviot ja määrärahat. Tekstissä tulee erityisesti kuvata muutosten vaikutusta kuntalaisten saamaan palveluun. Päällekkäisyyttä toimialan tiivistelmäosion ja tulosaluetekstien välillä on vältettävä.

Kohderahoitteisia tehtäviä suorittavat yksiköt tulevat saamaan erillisen ohjeen talousarvion laadintaa varten. Kohderahoitteisia tehtäviä hoitavat yksiköt ovat: Tilakeskus (nettobudjetoitu), Rykmentinpuisto, ruokapalvelut, Keski-uudenmaan ympäristökeskus, Keski-uudenmaan asiamies- ja neuvontapalvelut ja Keski-uudenmaan maaseutuhallintopalvelut.

### 3.3.2 Investointiosa, rakenne ja sisältö

#### **Investointiosan rakenne**

Investointiosa sisältää investointisuunnitelmat talousarviovuodelle ja suunnitelma- vuosille. Useamman vuoden aikana toteutettava investointihanke jaetaan eri vuosille.

Investointiosassa valtuusto hyväksyy määrärahat ja tuloarviot hankkeille tai hankeryhmille. Hankkeet ja hankeryhmät ryhmitellään toimielimittäin ja tehtävittäin.

#### **Kokonaiskustannusarvio**

Investointiosassa esitetään investointihankkeen tai hankeryhmän kokonaiskustannusarvio. Yli 3 miljoonan euron uusista talonrakennuksen hankkeista tehdään laskelma Invest for excel ohjelman avulla. Valmis laskelma tallennetaan Kaiussa olevaan Talousarvio 2018 työtilaan Investoinnit kansion alle. Jo käynnissä olevista, vuonna 2018 jatkuvista hankkeista ei laskelmaa tarvitse tehdä.

#### **Määräraha investointiosassa**

Investointiosaan arvioidaan tarvittava määräraha. Lisäksi esitetään edellisenä tai edellisinä vuosina hankkeeseen käytetty määräraha ja suunnitelmavuosille arvioitu käyttötarve. Hankkeet tulee tarkoin perustella.

Investointiosassa käsitellään aktivoitavat hankintamenot. Investointiosaan voi esittää vain yksikköhinnaltaan 10.000 euroa\*) suurempia hankkeita ja niiden pitoaika on yli kolme (3) vuotta. Hankkeen tulee olla luonteeltaan sellainen, että se lisää kunnan käyttöomaisuuden arvoa ja käyttöaikaa (ei vuosikorjaus, home- ja kosteusvaurioiden korjaus tai väistötilojen kustannukset).

Jokaisesta investoinnista tulee täyttää hankekortti. Lomake löytyy tämän ohjeen luvusta 6.

## TILAHANKKEIDEN TOTEUTTAMISOHJE

Ohje löytyy Kaiusta kohdasta

[https://tuusula.sharepoint.com/sites/kaiku/aineistot/aineistopankki/Snnt%20ja%20taksat/Tilahankkeiden\\_toteuttamisohje.pdf](https://tuusula.sharepoint.com/sites/kaiku/aineistot/aineistopankki/Snnt%20ja%20taksat/Tilahankkeiden_toteuttamisohje.pdf)

\*) Kilan (Kirjanpitolautakunnan kuntajaos, Kauppa- ja teollisuusministeriö) yleisohjeen mukaan kunnan käyttöomaisuuden aktivoinnin alaraja saa olla enintään 10.000 euroa nettona (= hankkeesta vähennetty rahoitusosuus ja ALV). Alle 10.000 euron hankinnat ovat käyttötalouden kuluja. Sellainen hanke joka ei ylitä 10.000 euroa, oikaistaan viimeistään tilinpäätöksessä investoinneista käyttötalouteen Kilan ohjeen mukaisesti.

### Tuloarvio investointiosassa

Investointitoiminnan tuloina talousarviossa esitetään arvioidut valtion ja muiden yhteisöjen rahoitusosuudet investointimenoihin ja käyttöomaisuuden myyntitulot.

### Investointien perustelut

Keskeisimmät, yli 300 000 euroa kokonaiskustannukseltaan arvioidut investoinnit perustellaan ja kerrotaan lyhyt kuvaus investoinnista.

## 3.4. Vesihuoltoliikelaitos

Kunnan vesihuoltoliikelaitoksesta laaditaan kunnan tiedoista erikseen näytettävät tuloslaskelma, investointi- ja rahoitusosa.

Sekä valtuusto että johtokunta asettavat liikelaitokselle sitovia tavoitteita. Valtuuston toimivallasta liikelaitoksen tavoitteiden asettamisessa säädetään kuntalain 13.2 §:ssä ja johtokunnan toimivallasta tavoitteiden asettamisessa kuntalain 87c.3 §:ssä. Tavoitteet esitetään liikelaitoksen talousarviossa.

Talousarvion perustelutekstissä selvitetään liikelaitoksen palvelukysyntään, tuotantotavoitteisiin ja niiden saavuttamiseen liittyviä haasteita ja epävarmuustekijöitä. Perusteluissa tehdään lisäksi selkoa toiminnan painopisteistä ja kehittämistarpeista sekä arvioidaan voimavarojen riittävyyttä.

Valtuustoon nähden tulosbudjetissa sitovia eriä ovat kuntalain 87e.3§:n mukaan kunnan ja liikelaitoksen väliset pääomarahoituksen korvaukset, kuten korvaus kunnan liikelaitokseen sijoittamasta peruspääomasta. Rahoitusbudjetissa valtuustoon nähden sitova erä on peruspääoman lisäys ja palautus. Investointibudjetissa ei pääsääntöisesti ole valtuustoon nähden sitovia meno- tai tuloeriä.

Investointirahaston budjetti tulee sisällyttää vesihuoltoliikelaitoksen talousarvioon.

### 3.5 Tilivelvolliset

#### TILIVELVOLLISET kuntalain 75 §:n mukaan vuonna 2018

Tilivelvollisella tarkoitetaan ao toimialan ja toimielimen tehtävälleen johtavaa viranhaltijaa, jolle myönnetään vastuuvapaus. Koska tarkastuslautakunnalla toimielimenä ei ole johtavaa viranhaltijaa, jää tilivelvollisen johtavan viranhaltijan nimi tästä kohdasta pois.

Tilivelvolliset 1.1.2018 päiväyksen mukaan koskien johtavaa viranhaltijaa tai hänen sijaistaan.

TOIMIALA toimielin	tulosalue	johtava viranhaltija	1.1.2018 nimi
-----------------------	-----------	----------------------	------------------

#### YLEISJOHTO- JA KONSERNIPALVELUT

kunnanhallitus	kunnanviraston johto	kansliapäällikkö	Harri Lipasti
	henkilöstö- ja tukipalvelut	henkilöstöjohtaja	
	hallinto	kunnansihteeri	Tuula Hyttinen
	talous- ja tietohallinto	talousjohtaja	Markku Vehmas
	ympäristökeskus	ympäristökeskuksen johtaja	Risto Mansikkamäki

#### SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMIALA

sosiaali- ja terveystoimenjohtaja Pirjo Vainio

sosiaali- ja terveyslautakunta

sosiaalipalvelut	sosiaalipalvelujen päällikkö	Marja-Liisa Palosaari
terveyspalvelut	johtajaylilääkäri	Susanna Pitkänen
sairaalapalvelut	johtajaylilääkäri	Susanna Pitkänen
vanhus- ja vammaispalvelut	vanhus- ja vammaispalvelujen päällikkö	Jari Luoma
kehittämisen- ja hallintopalvelut	hallinto- ja kehittämisspäällikkö	Päivi Klami

#### KASVATUS JA SIVISTYSTOIMIALA

kasvatus- ja sivistystoimenjohtaja vt. Jari Wäre

kasvatus- ja sivistyslautakunta

kasvun ja oppimisen palvelut	opetuspäällikkö	Markus Torvinen
kehittämisen- ja hallintopalvelut	kehittämisen- ja hallintospäällikkö	Jari Wäre

kulttuuri- ja vapaa-aikalautakunta

kulttuuripalvelut	vt. kulttuuri- ja museotoimen johtaja	Jaana Koskenranta
vapaa-aikapalvelut	vapaa-aikapalveluiden päällikkö	Risto Kanerva

#### KUNTAKEHITYKSEN JA TEKNIIKAN TOIMIALA

kuntakehitysjohdaja

Marko Härkönen

kuntakehityslautakunta

kuntakehitys	kuntakehityspäällikkö	Marko Kauppinen
kuntasuunnittelu	kaavoituspäällikkö	Asko Honkanen
hallinto- ja asiakaspalvelu	talous- ja asiakaspalveluspäällikkö	Jussi Rantala

- rakennus-

valvontajaosto

tekninen lautakunta

rakennusvalvonta	johtava rakennustarkastaja	Kaisa Nousiainen
yhdyskuntatekniikka	yhdyskuntatekniikan päällikkö	Petri Juhola
tilakeskus	tilakeskuksen päällikkö	Ritva Lappalainen

Vesihuoltoliikelaitos

Liikelaitoksen johtaja

Jukka Sahlakari

#### 4. Henkilöstösuunnitelma

Toimialat ottavat Kuntarista eläköitymisennusteet koko suunnittelukaudelle vuosille 2018 – 2027. Toimialojen tulee esittää yksityiskohtaiset henkilöstömuutosesitykset perusteluineen vuodelle 2018 (uudet virat ja työsopimussuhteet, lakautettavat virat ja työsuhteet, nimikemuutokset, tehtävämuutokset). Lisäksi tulee esittää alustavat henkilöstömäärämuutokset (lisäykset ja vähennykset toiminoittain) suunnittelukauden vuosille 2019 ja 2020. Henkilöstömuutoksia suunniteltaessa tulee ottaa huomioon maakuntauudistuksen vaikutukset, eläköitymisen vaikutukset, prosessien kehittymisen, toimintatapojen muutosten vaikutukset jne.

Henkilöstösuunnittelua ja em. tietojen toimittamista varten toimialoilla on käytävissä tämän ohjeen liitteinä olevat lomakkeet henkilöstömuutoksista ja niiden vaikutuksista käyttötalouteen. Lomakkeet toimitetaan henkilöstöasiantuntija Anita Paavilaiselle talousarvion valmisteluaikataulun mukaisesti (joko sähköpostina tai sisäpostina). Lomakkeiden tietojen perusteella kootaan henkilöstösuunnitelma osaksi taloussuunnitelmaa.

Henkilöstökoulutuksiin ja tyky (50e/hlö) /virkistystoimintaan varattavat määrärahat arvioidaan yksikön koulutussuunnitelmaan ja tykytoimintasuunnitelmaan perustuen. Määrärahat merkitään talousarvion ao. menokohtiin (esim. 44410 koulutuspalvelut, 49470 erilaiset tilaisuudet, yhteistoiminta).

## 5. Budjetin laadinnan ja kokoamisen vastuhenkilöt tulosityksittäin

### YLEISJOHTO JA

#### KONSERNIPALVELUT

16

**Kansliapäällikkö Harri Lipasti**

**Johdon assistentti Minna Mäkitalo**

Vs. Viestintäpäällikkö Tuula Kylä-Harakka

**Henkilöstöjohtaja**

Henkilöstön kehittämispäällikkö Tanja Rontu-Hokkanen

Asuntotoimenpäällikkö Outi Hämäläinen

Ruokapalvelupäällikkö Kirsi Hanski

**Kunnansihteeri Tuula Hyttinen**

Asiamies Arto Nätkynmäki

Asiakirjahallinnon asiantuntija Tomi Kaarakainen

**Talusojohtaja Markku Vehmas**

Taluspäällikkö Helena Perämäki

Tietohallintopäällikkö Niko Kinnunen

Tietojärjestelmäsihteeri Hilka Eckert

**Keski-Uudenmaan Ympäristökeskuksen**

**johtaja Risto Mansikkamäki**

**Yhteyshenkilö:**

#### KASVATUS- JA SIVISTYSTOIMI

16

**Vs. Kasvatus- ja sivistystoimen johtaja**

**Jari Wäre**

Opetuspäällikkö Markus Torvinen

Lukion vastuuhlö rehtori Seppo Kärpänen

Varhaiskasvatuspäällikkö Hannamari Halinen

Kehittämisen- ja hallintopäällikkö Jari Wäre

Kansalaisopiston rehtori Timo Rusanen

Museoamanuenssi Jaana Koskenranta

Kirjastotoimenjohtaja Annastiina Louhisalmi

Vs. kulttuurituottaja Taiju Kiesilä

Liikuntapäällikkö Risto Kanerva

Erityisliikunnanohjaaja Sami Liehu

Työnjohtaja Jaska Vilen

Uimahallin esimies Pasi-Jussi Hyytinen

Johtava erityisnuorisotyöntekijä Jaana Kellosalmi

Johtava nuoriso-ohjaaja Kirsi Kostainen

**Yhteyshenkilö: Taluspäällikkö Terttu**

**Turnbull-Smith**

#### SOSIAALI- JA TERVEYSTOIMI

11

**Sosiaali- ja terveystoimen johtaja Pirjo Vainio**

Johtajaylilääkäri Jarmo Anttila

Sairaanhoidon ylilääkäri Susanna Pitkänen

Johtava hammaslääkäri Pirkko Letto

Perheiden terveystalouden päällikkö Marketta Mattila

Vanhus- ja vammaispalveluiden päällikkö Jari Luoma

Johtava sosiaalityöntekijä Sari Juhila

Vanhuspalvelujen päällikkö Marjo Liimatainen

Sosiaalipalvelujen päällikkö Marja-Liisa Palosaari

Hallinto- ja kehittämispäällikkö Päivi Klami

**Yhteyshenkilö: Hallintosihteeri Liisa Vaahtera**

#### Vesihuoltoliikelaitos

2

**Liikelaitoksen johtaja Jukka Sahlakari**

Hallintosihteeri Satu Lahti

#### KOORDINOINTI JA SUUNNITTELU:

2

Talusojohtaja Markku Vehmas

Taloussuunnittelija Sanna Senelius-Piiparinen

#### KUNTAKEHITYKSEN JA TEKNIIKAN TOIMIALA

28

**Kuntakehitysjohdaja Marko Härkönen**

Johtava rakennustarkastaja Kaisa Seuna

Yhdyskuntatekniikan päällikkö Petri Juhola

Mittausteknikko Jukka Lehtonen

Työpäällikkö Jyrki Sjöblom

Liikenneinsinööri Jukka-Matti Laakso

Kunnossapitopäällikkö Jari Huttunen

Tiemestari

Kunnanpuutarhuri Riitta Kalliokoski

Tilakeskuksen päällikkö Ritva Lappalainen

Rakennuspäällikkö Esa Koskinen

Suunnitteluarkkitehti Riitta Laurila

Kiinteistöhoitopäällikkö Atso Vesa

Siivospäällikkö Riikka Meriläinen

Toimistosihteeri Sirpa Seppälä

Kiinteistötaloussuunnittelija Riikka Halonen

Kuntasuunnittelupäällikkö Asko Honkanen

Kaavoituspäällikkö Pia Sjöroos

Kuntakehityspäällikkö Marko Kauppinen

Kiinteistökehityspäällikkö Hannu Kantola

Maankäyttöpäällikkö Päivi Hämäläinen

Paikkatietopäällikkö Jarmo Kyllönen

Paikkatietoasiantuntija Annalena Saarikivi

Ohjelmapäällikkö Tuomo Sipilä

Projektipäällikkö Patrik Skogster

Hallintopalvelusihteeri Outi Tynjälä

Toimistosihteeri Tuula Hakonen

Kaavoitussihteeri Benita Salminen

**Yhteyshenkilö: Hallinto- ja asiakaspäällikkö**

**Jussi Rantala**

## 6. Talousarvioprosessissa käytettävät lomakkeet

Talousarvioprosessissa käytettävät lomakkeet löytyvät Kaiun projektityötilasta Talousarvio 2018 alta.

Käytettävissä olevat lomakkeet:

- **SIS.ERÄT** lomake. Myyjä ilmoittaa sisäisten palvelujen osalta FPM:ään vietävät, yli 5 000 euron vuositason erät.
- **Palvelutason muutos** lomake. Lomakkeella kerrotaan toimenpiteistä talousarvioon pääsemiseksi, kehykseen sisältyvistä uusista palveluista/ toiminnoista, tai talousarviokehyksen ulkopuolelle jäävistä palveluista/ toiminnoista.
- **Toimitilojen hankekortti**, sisältää hankkeen rahoituksen ja sen vaikutuksen käyttötalouteen.
- **Uuden viran perustaminen tai uuden toistaiseksi voimassaolevan työsuhteen käyttöönotto** (VIRTYOper).
- **Uuden viran/tehtävän vaikutus käyttötalouteen** (VIRTYOpervaikutus)
- **Henkilöstömääräsuunnitelman apuna käytettävä syöttöpohjalomake** (HENKILÖSTÖSUUNNITELMA).



**Liite: Väestösuunnite vuosille 2017-2041**

Vuosi	Asukasmäärä
2017	38895
2018	39212
2019	39535
2020	40031
2021	40716
2022	41419
2023	42135
2024	42864
2025	43601
2026	44332
2027	45078
2028	45839
2029	46603
2030	47373
2031	48149
2032	48953
2033	49791
2034	50655
2035	51533
2036	52444
2037	53365
2038	54296
2039	55236
2040	56186
2041	57137